

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»**

Знахур Сергій Вікторович

УДК 658.011.46

**ЕКОНОМІКО-ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОСТПРИВАТИЗАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ У ПРОМИСЛОВОСТІ**

Спеціальність 08.07.01 - економіка промисловості

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2002.

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському державному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат технічних наук, доцент **Мінухін Сергій Володимирович**, Харківський державний економічний університет, доцент кафедри інформаційних систем.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор **Тімофєєв Володимир Миколайович**, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», завідувач кафедри обліку та аудиту;
кандидат економічних наук, професор **Коюда Павло Миколайович**, Харківський національний університет радіоелектроніки, завідувач кафедри економіки та менеджменту.

Провідна установа: Донецький національний університет, Міністерство освіти і науки України,
м. Донецьк.

Захист відбудеться «__» грудня 2002 р. о __ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.050.02 в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» за адресою: 61002, м. Харків, вул. Фрунзе, 21.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» за адресою: 61002, м. Харків, вул. Фрунзе, 21.

Автореферат розісланий «__» листопада 2002 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради _____ Гаврись О.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ефективність процесів приватизації значною мірою обумовлюється науковою обґрунтованістю пов'язаних з ними державних та недержавних програм. В Україні ці процеси до недавнього часу розвивалися значною мірою спонтанно, а тому очікуваних результатів не дали, хоча й сприяли деяким позитивним зрушенням в економічній діяльності, забезпечуючи приріст валового внутрішнього продукту, зростання зайнятості, розвиток ринкових відносин та інфраструктури. Подальше посилення їх впливу на життя суспільства залежить від формування та розвитку системи підтримки приватизованих підприємств сфери малого та середнього бізнесу. Цей напрямок приватизації особливо характерний для сфер торгівлі, громадського харчування, легкої промисловості.

Проблемам розвитку форм і механізмів підтримки малих та середніх підприємств економічна наука приділяла значну увагу. Вони розглядалися в межах дослідження ефективних форм господарювання такими відомими вченими, як Д.В. Богиня, З.С. Варналій, В.В. Галасюк, В.В. Герасименко, Н.І. Глазунова, В.В. Голіков, М.О. Горенбургов, Б. Джессоп, Т. Джордж, В.В. Ковальов, Р. Коуз, Г. Кунц, І.І. Лукінов, І.Р. Михасюк, Ф. Модильяні, О.М. Оніщенко, В.С. Пономаренко, Е.О. Роговський, Д. Сакс, Д. Стігліц, Д. Страуссен, М.В. Чечетов, В.І. Чижова О.С. Шеремет, О.О. Шулус, П. Уілсон, Дж. Хогтон, Р. Фрідман та ін.

Дослідження згаданих вчених переконливо свідчать, що організація підтримки підприємств малого та середнього бізнесу на державному й регіональному рівнях є важливою передумовою досягнення успіхів в розвитку промисловості. Однак вітчизняні дослідження цих проблем донедавна з об'єктивних причин проводилися без достатнього урахування особливостей зміни форм та існуючих принципів господарювання в Україні. Недостатньо проаналізованими й обґрунтованими є процеси взаємодії приватизованих підприємств малого та середнього бізнесу з державними органами управління. Подальшого розвитку вимагає й вирішення проблеми визначення форм та розмірів фінансової допомоги підприємствам, обґрунтування методів цієї підтримки та впровадження системи відповідних заходів на різних рівнях державного управління. Актуальність і недостатня дослідженість вказаних проблем визначили вибір теми, мету та задачі дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Матеріали дисертації є складовою частиною розробок, пов'язаних з держбюджетними дослідженнями відповідно до тем: «Розробка методики якісної і кількісної оцінки наслідків приватизації» (номер державної реєстрації 0197U014737) та «Обґрунтування основних напрямків і проектів приватизації при конверсії підприємств» (номер державної реєстрації 0197U014739), що були виконані кафедрою

інформаційних систем Харківського державного економічного університету за особистою участю автора.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування і розробка методичних положень, націлених на упорядкування процесів підтримки приватизованих промислових підприємств малого і середнього бізнесу.

Для досягнення поставленої мети були вирішені такі задачі:

визначення сутності приватизації як інструмента розвитку ринкових відносин в Україні;

визначення особливостей державної та недержавної підтримки приватизованих підприємств малого і середнього бізнесу в Україні;

обґрунтування організаційно-економічної структури взаємодії Фонду Державного майна України (ФДМУ) та його регіональних відділень й приватизованих підприємств;

розробка схем підтримки приватизованих підприємств промисловості;

обґрунтування методичних підходів до оцінки фінансового забезпечення відтворювальних процесів приватизованих підприємств промисловості;

розробка методики розрахунку обсягу необхідних фінансових ресурсів для економічної підтримки приватизованих підприємств.

Об'єктом дослідження в дисертації обрано процеси взаємодії приватизованих підприємств з інституціональними структурами суспільства, що реалізують заходи підтримки та розвитку їх діяльності.

Предмет дослідження – організаційно-економічне забезпечення приватизованих підприємств промисловості .

Методи дослідження. Дослідження виконано з дотриманням системного підходу, що дозволило розкрити суть і прояви об'єкта дослідження. У процесі дослідження для побудови теоретичних положень використано метод логічного узагальнення. Для проведення економічного аналізу підприємств галузі були використані методи порівняння, середніх та відносних величин, групування. Для вивчення та інтерпретації фактичних даних економічного стану підприємств застосовано методи економіко-статистичного аналізу: факторний аналіз, кореляційний аналіз, дисперсійний аналіз, дискримінантний аналіз. Для розробки балансової моделі підприємства були використані економіко-математичні методи, методи математичного програмування, методи таксономії.

Інформаційною базою дослідження є законодавство України, матеріали публікацій вітчизняних і закордонних вчених з питань роздержавлення та підтримки підприємств малого й середнього бізнесу, офіційна статистична інформація, звітно-статистичні дані досліджуваних підприємств, матеріали власних досліджень у промисловості.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

вперше:

запропонована організаційно-економічна структура взаємодії приватизованих підприємств з державними і недержавними органами управління, що передбачає визначення цілей, функцій, задач та схем фінансового та інформаційного забезпечення постприватизаційних процесів з метою підвищення ефективності функціонування приватизованих підприємств промисловості регіону;

запропоновано методичний підхід для формування балансової моделі, який заснований на виділенні основних показників балансу підприємств, що є найбільш варіативними на галузевому рівні і зміна яких забезпечить цільове управління фінансовим станом приватизованих підприємств промисловості;

удосконалено:

модель фінансового левериджу (важеля) для вирішення задачі оптимізації структури капіталу підприємства промисловості на основі показників балансової моделі та визначення необхідних фінансових ресурсів для реалізації заходів по підвищенню ефективності його функціонування.

дістали подальший розвиток:

методика оцінки фінансово-господарського стану підприємства, яка базується на вирішенні задачі нелінійного програмування, використовує параметри балансової моделі і дозволяє провести її у динаміці;

класифікація промислових підприємств за ознакою «банкрут – рентабельне підприємство» з застосуванням функції поділяючої поверхні на основі методу дискримінантного аналізу, що дає можливість виділити множину показників для віднесення підприємств до відповідної ознакової групи;

методичні засоби оперативного контролю й аналізу діяльності приватизованих підприємств на основі інтегральних оцінок, які дозволяють провести аналіз фінансово-господарчого стану у статиці та динаміці;

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні розробки, викладені в дисертації, доведені до рівня практичних пропозицій і сценаріїв використання на підприємствах. Методичні і практичні рекомендації можна застосувати на законодавчому рівні для розробки нормативних актів відносно розвитку малого й середнього бізнесу та його державної підтримки; місцевими органами влади – для поліпшення регіональної інфраструктури підприємництва; регіональним відділенням Фонду Держмайна України – для забезпечення взаємодії між власниками джерел фінансування та приватизованими промисловими підприємствами. Викладені у дисертації висновки та рекомендації прийняті до впровадження у регіональному відділенні Фонду Держмайна України у Харківській області (довідка № 10-4868 від 03.12.99 р.).

Особистий внесок здобувача. Наведені в роботі наукові положення, моделі та методи розроблені особисто автором. В роботах, що виконані у співавторстві, дисертантом визначено особливості розвитку, форми та основні елементи сучасної системи державної підтримки малого й середнього бізнесу в Україні та за рубежом (№9); запропоновано організаційно-економічну структуру для підтримки приватизованих промислових підприємств малого та середнього бізнесу, визначено її функції (№4); розроблено схеми фінансової підтримки підприємств малого та середнього бізнесу (№2, 6); обґрунтовано методичний підхід до вибору показників для оцінки фінансово-господарського стану підприємств на основі системи економіко-статистичних моделей (№3); розроблено методiku формування інтегральної оцінки фінансово-господарського стану промислових підприємств (№7); запропоновано методичний підхід для визначення форм, обсягів та структури залучених коштів для фінансового забезпечення підприємств на основі використання моделі фінансового левериджу (№8); розроблено підхід для прийняття рішень щодо процедури фінансової підтримки приватизованих підприємств малого та середнього бізнесу з метою підвищення їх виробничого потенціалу (№1, 5).

Апробація результатів дисертації. Основні результати виконаних досліджень, висновки й пропозиції, викладені в дисертації, доповідались і були схвалені на Першій та Другій Міжнародних науково-практичних конференціях молодих економістів “Сучасні проблеми розвитку виробництва” (ХДЕУ, м. Харків, 1997-1998 рр.), науково-практичній конференції “Проблеми теорії і практики становлення соціально-орієнтованої економіки” (м. Харків, 1999 р.).

Публікації. За результатами досліджень опубліковано 10 наукових статей (у тому числі 6 – в спеціальних фахових виданнях) загальним обсягом 2,1 ум.-друк. арк. Особисто автору належить 1,6 ум.-друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, використаних літературних джерел та шести додатків. Повний обсяг дисертації складає 197 сторінки. Робота містить 35 таблиць (з них на окремих сторінках – 4), 43 рисунків (з них на окремих сторінках – 5), 143 найменувань використаних літературних джерел – на 10 сторінках, додатків – на 23 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації складає 159 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі розкрито актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано мету й задачі, визначено об’єкт і предмет дослідження, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, подано інформацію про апробацію та впровадження результатів досліджень.

В першому розділі – “Аналіз приватизаційних процесів у промисловості та засобів їх державної та недержавної підтримки” – визначено сутність приватизації як напрямку розвитку

ринкових відносин в Україні та її проблеми; узагальнено методи і форми державної та недержавної підтримки підприємств малого й середнього бізнесу.

Приватизація є основним інструментом трансформації централізованої економіки в ринкову. Класифікація її цілей, задач, аналіз механізмів та напрямків роздержавлення дозволили визначити основні функції держави в цьому процесі. Проведений в дисертації аналіз показав, що в результаті приватизації не відбулося збільшення кількості реально діючих підприємств і удосконалення ринкової інфраструктури для їх забезпечення. Це обумовлено недостатньою визначеністю економічних відносин та взаємодії між приватизованими підприємствами різних форм власності і державними органами управління. Одними з наслідків приватизації є руйнування зв'язків між державою та підприємствами, а також відсутність координації діяльності між органами державного управління і власниками приватизованих підприємств. Сьогодні в Україні недостатньо визначені сучасні адаптовані до ринку регулятори господарських відносин, не зруйновані правові, економічні та адміністративні перешкоди реалізації заходів програм підтримки й розвитку підприємництва.

Дослідження показали, що найбільш перспективний сектор економіки України складають малі та середні підприємства; це пояснюється їх здатністю адаптуватися до ринкових ситуацій, спрощеними механізмами створення, оподаткування. Вивчення досвіду малого й середнього підприємництва в розвинутих країнах свідчить, що сприяти їх функціонуванню можна лише шляхом поєднання, узгодження, комбінування різних форм, методів, засобів регулювання та забезпечення. Головними серед них є: фінансово-кредитне забезпечення, яке передбачає прямі гарантовані позики, цільове субсидіювання, пільгове кредитування, гарантії перед кредитними інститутами, цільове бюджетне фінансування, створення різних кредитно-фінансових та інвестиційних організацій; сприятлива податкова політика, що включає формування системи пільгового оподаткування, вилучення амортизаційних відрахувань з об'єктів оподаткування; інформаційно-консультативне забезпечення, надання консультативної допомоги з усіх питань становлення і функціонування малих та середніх структур бізнесу; організаційно-управлінське забезпечення в інвестиційній та інноваційній сферах. В результаті аналізу та узагальнення методів і форм державного й недержавного стимулювання розвитку підприємництва, підтримки малого та середнього бізнесу в країнах європейського (Франція, Німеччина, Чехія) та американського (США, Канада, Мексика) континентів, в роботі запропонована загальна схема взаємодії підприємства та організаційної структури підтримки приватизованих підприємств промисловості. Підтримка малого та середнього бізнесу пропонується як організація заходів для цілеспрямованої взаємодії державних органів, державних та недержавних фінансових інститутів, підприємств-контрагентів. Обсяг щорічних асигнувань на державну підтримку малого та середнього бізнесу визначається у видатковій частині Державного бюджету України та Державної програмі

приватизації. Розпорядником цих коштів є Державний комітет України з питань розвитку підприємництва, який разом з Фондом державного майна України та іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування забезпечує державну підтримку підприємництва на Україні.

У другому розділі – **“Організація фінансово-економічної взаємодії приватизованих підприємств і державних структур”** – обґрунтовано схему взаємодії ФДМУ та приватизованих підприємств та організаційно-економічні аспекти забезпечення їх функціонування та розвитку на основі існуючих державних структур.

Одним із наслідків приватизації і роздержавлення підприємств України є невизначеність економічної взаємодії держави в особі державних органів управління і приватизованих підприємств різних форм власності, що пов’язано з розходженням цілей учасників взаємодії, з відсутністю погодженості у роботі державних органів управління, неоднозначністю між статусами «права власності» і «повноваження управління». Така невизначеність може бути усунута шляхом розробки нової інституціональної структури. Інституціональний розвиток економіки відбувається під впливом взаємодії між інститутами й організаціями, де інститути визначають «правила гри» для учасників економічних взаємодій.

У роботі обґрунтовано основні принципи створення, функціонування організаційно-економічної структури для державної підтримки приватизованих підприємств, які забезпечують її ефективність:

узгодженість права державної власності та повноважень управління приватизованими промисловими підприємствами у відповідних державних органах;

відсутність суперечностей між державними та ринковими важелями управління підприємствами;

добровільність взаємодії підприємств і державних органів, що забезпечують економічну підтримку;

ефективну організаційну взаємодію загальнодержавних, регіональних та місцевих органів управління для вирішення питань підтримки підприємництва;

відповідність організаційних ланок цілям та задачам організаційно-економічної підтримки приватизованих підприємств.

Запропонована організаційно-економічна структура призначена для підтримки приватизованих малих та середніх підприємств і формується на основі елементів і ланок існуючих державних та недержавних структур. Схема (рис. 1) відображає склад власників фінансових ресурсів та форми фінансового забезпечення приватизованих підприємств. Зв’язки фінансових інститутів з приватизованим підприємством характеризуються наявністю організаційних та інформаційних ресурсів у відповідних державних органів управління. Ключовим елементом фінансової підтримки приватизованих підприємств є ФДМУ та його регіональні відділення, що

забезпечують взаємодію та взаємозв'язок між державними і недержавними організаціями, власниками джерел фінансування, з одного боку, і підприємствами малого і середнього бізнесу – з другого.

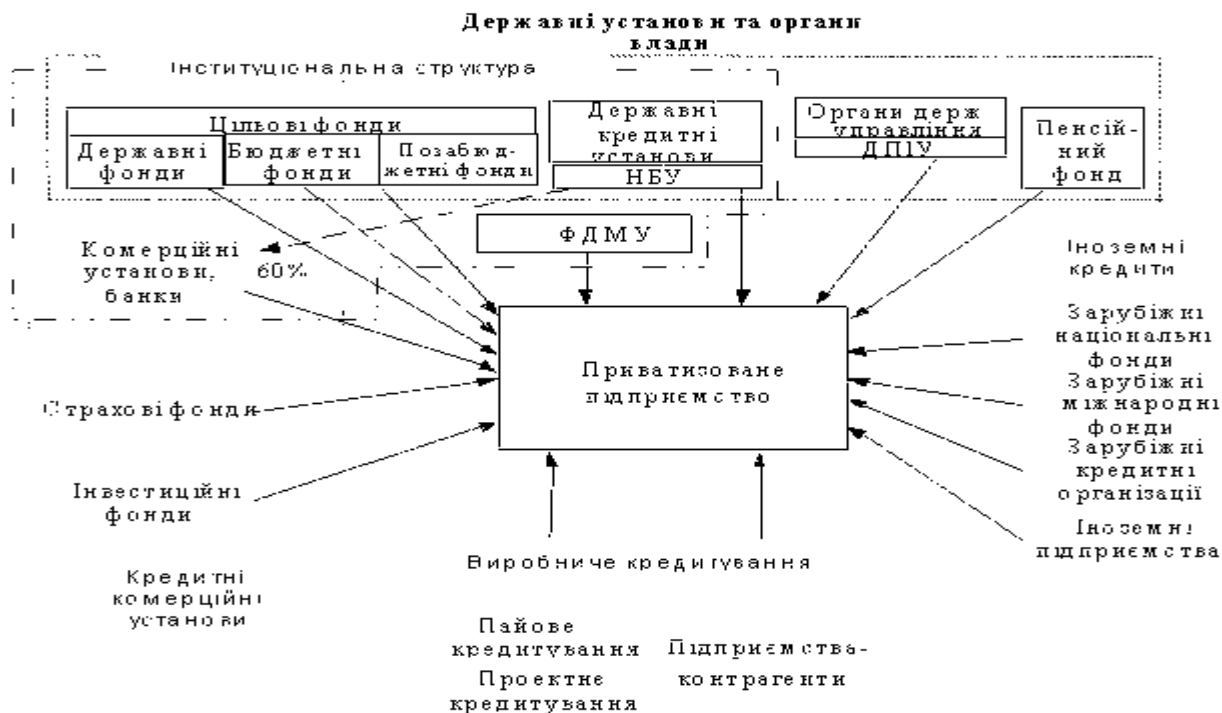

Рис. 1. Схема організаційно-економічного забезпечення приватизованих підприємств

Основними функціями ФДМУ, як головного елемента структури державної підтримки, є координація взаємодії підприємств і державних структур, інформаційно-аналітична функція та надання рекомендацій органам державного управління, фінансовим інститутам і приватизованим підприємствам у вигляді директив та рішень.

Для реалізації інформаційно-аналітичної функції визначеної організаційно-економічної структури запропоновано підхід до вибору показників для формування оцінки фінансово-господарської діяльності приватизованих підприємств промисловості, в основу якого покладена послідовність вирішення наступних задач:

- 1) виділення множини підприємств-банкрутів і рентабельних підприємств на основі критеріїв їх платоспроможності та рентабельності;
- 2) формування структури показників балансової моделі на основі статистичної обробки даних форм звітності підприємств за допомогою метода головних компонентів факторного аналізу;
- 3) формування на основі показників балансової моделі множини відносних показників, що характеризують цілі державних органів управління;
- 4) визначення множини відносних показників і їх питомої ваги для формування поділяючої функції між навчальною вибіркою підприємств-банкрутів і рентабельних підприємств на основі

вирішення комплексу задач статистичного аналізу.

Для оцінки й класифікації фінансового стану приватизованих промислових підприємств запропоновано методика розрахунку показника L як інтегральної оцінки їх фінансово-господарської діяльності, що передбачає реалізацію наступних етапів:

- 1) формування адитивної цільової функції на основі відносних показників і їх питомих ваг;
- 2) визначення базових (постійних) і специфічних (змінних, галузевих) обмежень цільової функції;
- 3) формулювання та вирішення задачі нелінійного програмування, результатом якої є визначення еталонної оцінки для приватизованих підприємств обраної галузі й еталонних пропорцій показників балансової моделі при заданих їх початкових значеннях. Ними вибрані поточні дані по строках звітності підприємств;
- 4) аналіз близькості значень інтегральної оцінки приватизованих підприємств до середньогалузевих та еталонних значень оцінки й відхилень між значеннями показників балансової моделі.

У дисертації запропоновано наступний порядок розв'язання задач управління фінансовою підтримкою приватизованих підприємств і її контролю:

- 1) визначення відповідних схем і заходів, які орган управління (ФДМУ) має повноваження здійснити або ініціювати на основі аналізу змін показників балансової моделі;
- 2) обчислення еталонних оцінок (L^*) підприємств і їх середньогалузевих оцінок (L_{cp}) для контролю та координації управління по відхиленнях від еталонних (прогнозних) величин показників балансової моделі підприємства;
- 3) здійснення економічних заходів й визначення їхнього ефекту на основі аналізу траєкторії інтегральної оцінки підприємства (підприємств); коригування й уточнення цілей, схем і складу заходів щодо їх фінансової підтримки.

Розроблені методичні підходи базуються на моніторингу фінансового стану підприємств, розрахунку їх інтегральних оцінок та визначенні на їх основі класів (множин) промислових підприємств, для яких формалізовані підходи і заходи щодо їх фінансово-організаційного забезпечення, і можуть використовуватися для підготовки рекомендацій ФДМУ приватизаційним підприємствам та уповноваженим фінансовим інститутам.

У третьому розділі – «Розробка методичних положень економічної взаємодії приватизованих підприємств промисловості та державних структур управління» – пропонується підхід до вибору альтернативних схем реалізації економічної підтримки приватизованих підприємств на основі аналізу стану і динаміки їх функціонування та визначення величини необхідних коштів на основі модифікованої моделі фінансового левериджу.

Проведений аналіз показників фінансово-господарського стану підприємств і інтегральної оцінки L дозволив зробити висновок про те, що вона є інструментом комплексного оцінювання фінансового стану підприємств і може бути використана для аналізу фінансової діяльності підприємств з метою подальшого управління нею (цільової зміни), оскільки дозволяє враховувати такі основні фактори функціонування підприємства, як виробництво, реалізація, формування капіталу, модернізація основних засобів.

На підставі аналізу значень інтегральної оцінки L для малих і середніх підприємств легкої промисловості Харківської області за 1997 р. (кінець процесу масової приватизації в Україні) та 2001 р. був проведений кластерний аналіз (з використанням інтегрального пакету «Statistica 5.5») для визначення множини підприємств, які мають близькі фінансово-економічні показники. В результаті цього аналізу було виділено три кластери приватизованих підприємств: кластер № 2 – «потенційні банкрути», кластер № 1 – «фінансово-нестійкі підприємства», кластер № 3 – «рентабельні підприємства». Аналіз показав, що значення оцінки L приватизованих підприємств за період 1997-2001 рр. має тенденцію подальшого посилення різниці між підприємствами-банкрутами та рентабельними підприємствами, що пояснюється зменшенням відстані оцінок підприємств до центрів відповідних кластерів.

Для кожного кластеру були визначено питома вага показників балансової моделі: основних засобів (OC), запасів і витрат (ZZ), грошових коштів (DC), дебіторської заборгованості (DZ), власного капіталу (СК), довгострокових зобов'язань (DK), короткострокових зобов'язань (KK) (рис. 2).

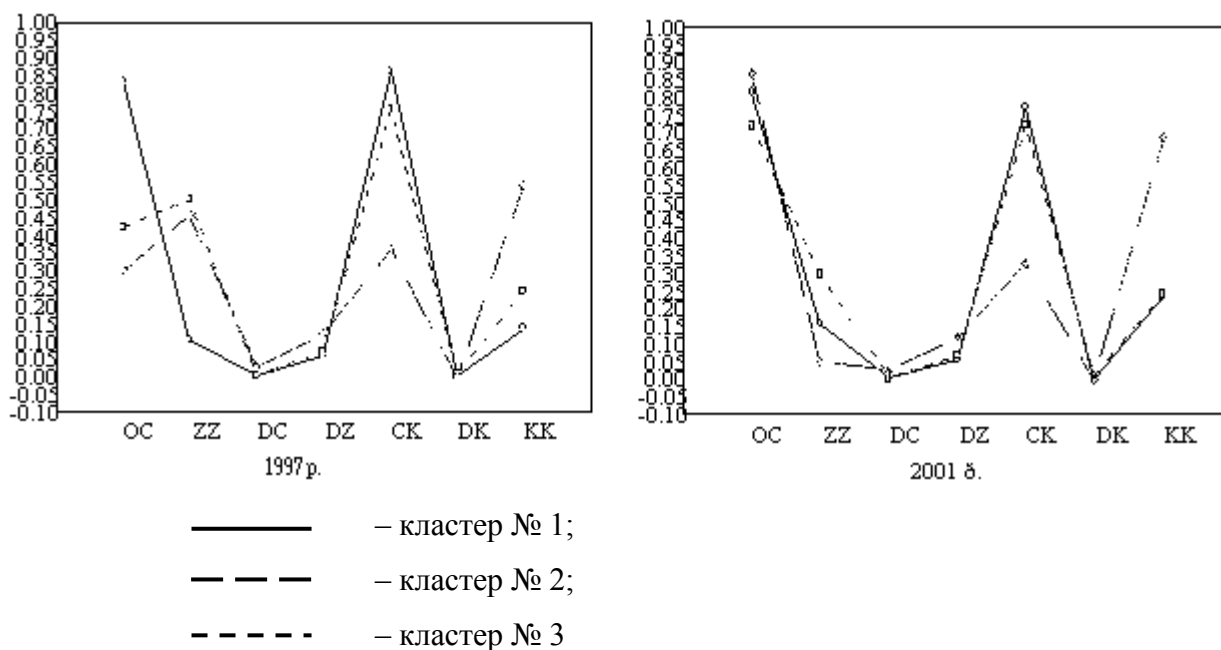

Рис. 2. Пропорції елементів балансової моделі по кластерах за даними 1997 р. та 2001 р.

Проведений аналіз (табл. 1) показав, що малі відхилення показників структури капіталу в еталонній моделі від відповідних показників кластеру № 3 («рентабельні підприємства»)

підтверджують гіпотезу про те, що структура капіталу рентабельних підприємств галузі близька до пропорцій, які забезпечують їх високу економічну ефективність. Низький реальний рівень показника довгострокової заборгованості у кластері № 3 пояснюється існуючою кредитною політикою банків, які не надають пільгових довгострокових кредитів, та недостатньою кількістю та обсягів інших джерел довгострокового фінансування.

Аналіз відхилень пропорцій показників балансової моделі підприємств різних кластерів від їх еталонних значень, отриманих на етапі моделювання еталонної оцінки шляхом максимізації нелінійної цільової функції, дозволив зробити висновок про необхідність реалізації цілеспрямованих заходів, які дозволяють перевести підприємство з поточного фінансового стану у визначений для нього еталонний стан (табл. 1).

Таблиця 1

Фактичні та еталонні значення показників балансової моделі

№	Показники, питома вага у балансовій моделі	Фактичні значення за кластерами						Еталонне значення	
		Кластер 3		Кластер 1		Кластер 2		1997р.	2001р.
		1997 р.	2001р.	1997р.	2001р.	1997р.	2001р.		
1	OC	0,295	0,8	0,84	0,72	0,43	0,87	0.4	0.61
2	ZZ	0,46	0,16	0,105	0,30	0.5	0,05	0.342	0.23
3	DZ	0,12	0,01	0,055	0,01	0.02	0,03	0.01	0.02
4	DC	0	0,06	0	0,07	0.03	0,12	0.25	0.14
5	CK	0,36	0,77	0,85	0,72	0.75	0,33	0.54	0.58
6	DK	0	0,01	0,1	0,01	0.02	0,00	0.26	0.17
7	KK	0,54	0,24	14	0,24	0.23	0,68	0.195	0.25

Схеми економічної взаємодії державних органів управління, ФДМУ і приватизованих промислових підприємств припускають непряме управління підприємствами за допомогою визначення джерел, форм, обсягів та термінів надання ресурсів. З використанням елементів балансової моделі задача визначення оптимальної структури капіталу та обсягів залучених фінансових ресурсів зведена до оптимізаційної на основі модифікованої моделі фінансового левериджу, яка має такий вигляд:

$$\begin{aligned}
 \text{ЕФЛ} = (1 - \text{Снп}) & \left(\frac{\text{Р}}{\text{УФ} + \text{ДК} + \text{ДЗ} + \text{КЗ} + \text{КЗб} + \text{КЗп}} - \text{ПК} \right) \times \\
 & \times \frac{\text{УФ} + \text{ДК} + \text{РР}}{\text{ДЗ} + \text{КЗ}} \rightarrow \max,
 \end{aligned}
 \tag{1}$$

де ЕФЛ – ефект фінансового левириджу, %; Снп – ставка податку на прибуток, %; ПК – середня ставка відсотків за кредит, %; Р – прибуток підприємства за звітний період, тис. грн; РР – нерозподілений прибуток звітного періоду, тис. грн.; УФ – статутний фонд, тис. грн.; ДК – додатковий капітал, тис. грн.; ДЗ – довгострокова заборгованість, тис. грн.; КЗ – короткострокова заборгованість кредитним установам, тис. грн.; КЗб – короткострокова заборгованість бюджету, тис. грн.; КЗп – короткострокова заборгованість постачальникам та робітникам підприємства, тис. грн.

Обсяги статутного фонду (УФ), додаткового капіталу (ДК) у балансовій моделі є умовно-постійними. Їх значення не залежать від форми і процедури кредитування. Моделювання значень інших показників капіталу дає можливість оптимізувати величину ефекту фінансового важеля. Початковими значеннями для вирішення задачі нелінійного програмування обрані поточні значення показників балансової моделі підприємства. У випадку збільшення показників позикового капіталу балансової моделі і водночас позитивної величини ЕФЛ передбачається прийняття рішення про процедуру кредитування підприємства. У роботі запропоновано підхід, який засновано на тому, що прийняття рішення про фінансування доцільно здійснювати на основі оцінки стану підприємства, величини її змін. Особливістю використання модифікованої моделі фінансового важеля стосовно рентабельних підприємств та підприємств – банкрутів є застосування різних обмежень щодо фінансового стану, обсягів виробництва, витрат та параметрів вибраної податково-кредитної політики. Рішенням задачі нелінійного програмування розрахунку ефективної структури балансової моделі при заданих обмеженнях є величина та напрям змін компонент балансової моделі підприємства та максимальне значення ефекту фінансового важеля, величина якого визначає необхідність та доцільність залучення коштів для збільшення рентабельності капіталу підприємства.

Прийняття рішення про фінансування доцільно здійснювати на основі оцінки тенденції фінансового стану підприємства, величини ЕФЛ, еталонної (L^*), середньогалузевої (L_{cp}) та поточної величини оцінки L і компонент балансової моделі.

У роботі обґрунтовано вибір методів фінансування відповідно до пріоритетів і цілей державних органів управління, визначені форми і засоби фінансової підтримки підприємств, які наведені у табл. 2.

Вибір форм і засобів фінансування приватизованих підприємств

Оцінка тенденції фінансового стану	ЕФЛ	L	Форми та методи підтримки
Ріст	>0	$L_{cp} < L < L^*$	Пільгове кредитування на зворотній основі
Ріст	>0	$L_{cp} > L$	
Ріст	<0	$L_{cp} < L < L^*$	Податкові пільги, укладення виробничих контрактів
Ріст	<0	$L_{cp} > L$	
Рівновага	>0	$L_{cp} < L < L^*$	Пільгове довгострокове кредитування, цільове фінансування, реструктуризація боргів перед бюджетом
Рівновага	>0	$L_{cp} > L$	
Рівновага	<0	$L_{cp} < L < L^*$	Державні дотації, цільове фінансування, централізоване забезпечення енергоресурсами,
Рівновага	<0	$L_{cp} > L$	
Спад	>0	$L_{cp} > L$	державні замовлення, створення коопераційних зв'язків
Спад	<0	$L_{cp} > L$	

Обсяги фінансування підприємств визначаються на підставі використання моделі фінансового левериджу, що дозволяє визначити ефективність залучення довгострокового, короткострокового кредиту або вкладення власних коштів підприємств, а також враховує особливості цільового кредитування, гнучко реагує на зміну процентних ставок за кредит. Запропонований підхід дозволяє здійснити аналіз фінансово-господарського стану підприємства у статичній (визначенні оцінки L та компоненти балансової моделі) та динамічній (визначення тенденції їх зміни).

Оцінка приватизованого підприємства промисловості з метою визначення форми надання і величини економічних (фінансових) ресурсів є актуальною задачею державних органів управління.

ВИСНОВКИ

1. Проведено аналіз підходів, механізмів, схем підтримки приватизованих підприємств як результату світового досвіду в різних країнах світу, виділено базові схеми, що можуть бути використані в Україні. Аналіз показав, що приватизовані підприємства потребують організаційно-економічної підтримки як з боку держави, так і з боку комерційних установ для їх адаптації (реорганізації, організаційних та технологічних змін) до сучасних ринкових відносин у постприватизаційний період, який є вирішальним відносно подальшого розвитку приватизованих підприємств.

2. Процеси роздержавлення, приватизації, зміни форм власності визначені як процеси, пов'язані з державними структурами управління, що обумовлює необхідність розвитку інфраструктури для управління. Суб'єктами державного управління виділені такі структури, як НБУ, ДПІУ, Обласна державна адміністрація, Міністерство статистики України, ФДМУ, Міністерство економіки України, Головне управління з питань державної корпоративної власності, Антимонопольний комітет, Комісія з питань неплатоспроможності, які мають відповідні функції стосовно підтримки промислових підприємств різної форми власності.

3. Для реалізації механізму підтримки приватизованих підприємств запропонована схема їх взаємодії з організаційно-економічною структурою, ядром якої є ФДМУ. Для реалізації фінансової підтримки приватизованих підприємств визначені цілі, задачі й функції ФДМУ, що забезпечують контроль, організацію, координацію і моніторинг процесів приватизації та діяльності підприємств у постприватизаційний період, а також реалізацію інформаційно-аналітичної й рекомендаційної функції. Вони дозволяють аналізувати результати роботи приватизованих підприємств, результати взаємодії підприємств з державними органами управління та координувати їх роботу.

4. Розроблено підхід до класифікації множини підприємств на основі використання поділяючої поверхні, що дозволяє визначити класи: «підприємства – потенційні банкрути» і «рентабельні підприємства». Поділяюча поверхня побудована на основі рішення задачі дискримінантного аналізу – визначення класифікаційних дискримінантних функцій і коефіцієнтів канонічної кореляції. Класифікація підприємств дозволяє використовувати різні підходи щодо напрямків їх фінансової підтримки.

5. Розроблена цільова функція з набором обмежень, яка дозволила звести задачу визначення еталонного підприємства до задачі нелінійного програмування. Рішення цієї задачі дозволяє отримати еталонні пропорції показників балансової моделі підприємства, що максимізують його інтегральну оцінку при існуючих фінансових і балансових обмеженнях.

6. Використана в роботі процедура кластеризації підприємств легкої промисловості дозволила провести аналіз оптимальності структури їх капіталу. Доведено, що рентабельні підприємства в ряді випадків мають пропорції балансової моделі, близькі до еталонних.

7. Запропонована модифікована модель фінансового левериджу дозволяє визначити величину необхідних фінансових ресурсів для підтримки приватизованих підприємств.

8. Практичні результати проведених досліджень можуть бути використані в державних структурах, роботі комісій з питань банкрутства, при розробці рекомендацій для участі у фондах і програмах підтримки малого та середнього бізнесу, управлінні регіональних органів самоврядування, облдержадміністрації, а також при розробці механізмів підтримки суб'єктів господарювання в умовах переходу до ринкових відносин в економіці України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Минухин С.В., Знахур С.В., Орехов С.В. Моделирование решения задачи оценивания состояния экономических объектов.// Автоматизированные системы управления. – Харьков: ХГТУР. – 1997. – №106 – С.98-103. Особистий внесок автора: запропонована система показників для аналізу фінансово-господарчої діяльності.
2. Минухин С.В., Знахур С.В. Модель управления процессом расположение финансовых ресурсов для обеспечения поддержки приватизированных предприятий.// Региональные перспективы. – 1998. – №2 – С.62-63. Особистий внесок автора: розроблен підхід до розподілу фінансових засобів на приватизованому підприємстві.
3. Минухин С.В., Знахур С.В. Оценка состояния экономических объектов (Методологический подход).// Бизнес Информ. – 1998. – №19. – С.37-43. Особистий внесок автора: запропонована методика щодо формування балансової моделі фінансів підприємства.
4. Знахур С.В. Направления осуществления процесса планирования распределения финансовых ресурсов для поддержки приватизированных предприятий.// Экономика. Сборник научных статей. – Харьков: ХГЭУ. – 1998. – № 1 – С.14-15.
5. Знахур С.В. Использование модели прогнозирования финансовых результатов предприятия для управления его финансово-хозяйственной деятельности.// Вестник Харьковского государственного экономического университета. – Харьков: ХГЭУ. – 1999. – №1(9). – С. 92-96.
6. Минухин С.В., Знахур С.В. Моделирование процессов управления финансами предприятия.// Контроль и управление в сложных системах (КУСС-99). – Том 2. – Винница: «УНИВЕРСУМ-Винница». – 1999. – С. 320-324. Особистий внесок автора: розробка моделі управління фінансами підприємств на основі змін показників їх фінансового стану.
7. Минухин С.В., Знахур С.В. Моделирование оценок состояния приватизированных предприятий.// Вестник Харьковского государственного экономического университета. – Харьков: ХГЭУ. – 2000. – №3. – С. 55-62. Особистий внесок автора: розробка процесу моделювання оцінки фінансово-господарчого стану підприємств легкої промисловості.
8. Минухин С.В., Знахур С.В. К вопросу оптимизации структуры капитала предприятия с использованием модели финансового левериджа.// Вестник Харьковского государственного политехнического университета. Технический прогресс и эффективность производства. Сборник научных трудов. – Харьков: ХГПУ. – 2000. – №91. – С. 70-73. (4 ч.) Особистий внесок автора: запропонована модифікована модель ефекту фінансового левериджу.
9. Знахур С.В. К вопросу оптимизации поддержки приватизированных предприятий.// Вестник ХГПУ. Технический прогресс и эффективность производства. Сборник научных трудов. – Харьков: ХГПУ. – 2000. – № 122. – С.56-57.

10. Минухин С.В., Знахур С.В. Интегральные оценки финансово-хозяйственной деятельности предприятий Украины для обеспечения их экономической поддержки.// Вестник арбитражного управляющего. – 2001 – №1. – С.27-28.

АНОТАЦІЯ

Знахур С.В. Економіко-організаційне забезпечення постприватизаційних процесів у промисловості. – Рукопис.

Дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.01 – економіка промисловості – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків, 2002.

У дисертації поставлена та вирішена задача розробки організаційно-економічної підтримки приватизованих підприємств у трансформаційній економіці України, визначена роль приватизованих підприємств малого й середнього бізнесу в системі ринкових відносин. Проведено аналіз методів і форм державної та недержавної підтримки підприємств малого й середнього бізнесу на прикладі світового досвіду. Запропоновано організаційно-економічну структуру на основі існуючих державних органів управління, яка виконує функції організації, планування та контролю економічного забезпечення функціонування приватизованих підприємств промисловості України. Визначено схеми і заходи щодо здійснення організаційно-фінансової підтримки приватизованих підприємств. Запропоновано підхід до комплексного аналізу фінансово-господарської діяльності приватизованих промислових підприємств на основі показників балансової моделі та їхніх відхилень від еталонних значень і визначення характеру й тенденції зміни інтегральної оцінки. Модифіковано модель фінансового левериджу для визначення ефективності й обсягу залучених коштів. Формалізовано визначення форм і схем організаційно-фінансової підтримки на основі комплексного аналізу діяльності приватизованих підприємства й узгодження їх цілей з цілями державних органів управління.

Ключові слова: постприватизаційна підтримка, державне управління, економічний механізм, організаційно-економічна структура, фінансове забезпечення, балансова модель, інтегральна оцінка, відтворення фондів, фінансовий леверидж.

АННОТАЦИЯ

Знахур С.В. Экономико-организационное обеспечение постприватизационных процессов в промышленности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.01 – экономика промышленности – Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», Харьков, 2002.

В диссертации поставлена и решена задача разработки организационно-экономической поддержки приватизированных предприятий в трансформационной экономике Украины. Осуществлено теоретическое обоснование экономических методов государственного управления приватизированными промышленными предприятиями на основе институционального подхода, в котором формальные экономические институты рассматриваются в контексте права собственности.

В работе определена роль приватизированных предприятий малого и среднего бизнеса в системе рыночных отношений. Как показал анализ, в секторе малого и среднего предпринимательства создается и функционирует значительная масса национальных ресурсов, которая представляет собой среду для функционирования крупного предпринимательства, поэтому развитие сектора малых предприятий является необходимым условием формирования полноценной рыночной среды и отображает объективную общемировую тенденцию повышения роли субъектов малого предпринимательства в экономике. Проведен сравнительный анализ методов и форм экономической поддержки предприятий малого и среднего бизнеса на основе существующих подходов государственного и негосударственного стимулирования развития предпринимательства в Европейских (Франция, Германия, Чехия) и Американских (США, Канада, Мексика) государствах. Поддержка малого и среднего предпринимательства предлагается как организация целенаправленного взаимодействия государственных органов управления, государственных и негосударственных финансовых институтов.

Предложена организационно-экономическая структура на основе существующих государственных органов управления, объединяющая их функции поддержки и развития приватизированных предприятий Украины. В данной структуре государственной поддержки малого и среднего бизнеса выделены государственный и региональный уровни организационно-экономического обеспечения. Каждый уровень образует систему и представлен пятью блоками: концептуальным, организационно-ресурсным, функциональным, управленческим и операционным. Определены схемы и мероприятия по осуществлению финансовой поддержки приватизированных предприятий. Предложен подход к комплексному анализу финансово-хозяйственной деятельности приватизированных промышленных предприятий на основе показателей балансовой модели и их отклонений от эталонных значений, а также определения значений и тенденций изменения их интегральных оценок. Модифицирована модель финансового левириджа для определения эффективности и объема привлеченных средств на основе использования показателей балансовой модели предприятия в качестве показателей функции

нелинейного программирования, что позволяет определить оптимальную структуру капитала предприятий, а также необходимую совокупность мероприятий по повышению эффективности функционирования приватизированных предприятий промышленности и улучшению их финансового состояния. Рассмотрены модели финансового левеиджа и необходимые ограничения для рентабельных предприятий и предприятий банкротов, которые позволяют получить максимальный эффект финансового рычага.

Формализован подход к определению форм и схем организационно-финансовой поддержки на основе комплексного анализа деятельности предприятия и согласования их целей с целями государственных органов управления.

Ключевые слова: постприватизационная поддержка, государственное управление, экономический механизм, организационно-экономическая структура, финансовое обеспечение, балансовая модель, интегральная оценка, воспроизводство фондов, финансовый левеидж.

SUMMARY

Znakhur S.V. Economic and organizational provision of post-privatization processes in industry, – Manuscript.

The dissertation for a scientific degree of Candidate of economic sciences with a speciality 08.07.01 – Economy of Industry.

National Polytechnic University, Kharkov, 2002.

The problem of the development of organizational and economic support of privatized enterprises in transformation economy of Ukraine has been put and solved in the dissertation. The role of the privatized enterprises of small and medium businesses in the system of market relations has been defined. The analysis of methods and forms of state and private support of enterprises of small and medium business at the examples of world experience has been done. The institutional structure on the basis of existing state governing bodies which performs the function of organization planning and control of economic provision of functioning of privatized enterprises of the industry of Ukraine has been proposed. The schemes and ways as to the organizational and financial support of privatized enterprises have been defined. The approach to the complex analysis of financial and economic activity of the privatized industrial enterprises on the basis of indexes of the balance model and their deviations from the standard values and defining of the character and tendencies of the change of integral index was offered. The model of financial leverage for defining the efficiency of the funds obtained was modified. The defining of forms and schemes of organizational and financial support on the basis of the complex analysis of the

activity of the privatized enterprises and coordination of their objectives with the objectives of the institutionalized structure has been formalized.

Key words: privatized enterprises, post-privatization support, state control, economic and organizational structure, financial support, balance model, indexes, integral value, funds, financial leverage.

Підп. до друку 14.10.2002

Формат 60x84/16.

Тираж 100 прим.

Папір офсетний. Друк офсетний.

Умов.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

ХНУРЕ, Україна, 61166, Харків, просп. Леніна, 14.

Надруковано в учбово-виробничому

видавничо-поліграфічному центрі ХНУРЕ

ХНУРЕ, Україна, 61166, Харків, просп. Леніна, 14.